

ВІДГУК

офіційного опонента

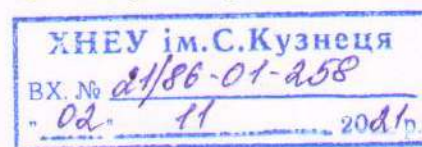
кандидата педагогічних наук, доцента Волошиної Оксани Василівни
на дисертаційне дослідження *Чехратової Олени Андріївни*
«Формування навчальної автономії майбутніх учителів іноземних мов у
фаховій підготовці», поданого на здобуття наукового ступеня доктора
філософії за спеціальністю 011 – освітні, педагогічні науки

1. Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами.

У сучасному світі вміння знаходити, опрацьовувати, використовувати отриману інформацію має важливе значення. Особлива цінність полягає не тільки в знаннях, а й у вмінні їх осмислювати та інтерпретувати, оскільки отримана інформація швидко перестає бути актуальною. Така зміна акцентів позначається на цілях і змісті сучасної вищої освіти. Важливо не стільки передати здобувачу вищої освіти знання, уміння і навички, а важливо навчити його швидко та самостійно набувати нові знання, критично їх осмислювати, тобто виховати особистість, здатну до автономії, відповідальності в умовах сьогодення. З іншого боку, соціальне замовлення суспільства полягає у якісній професійній підготовці майбутніх учителів іноземних мов, необхідності реалізації особистісно орієнтованого підходу у їхній підготовці та недостатнім рівнем розробленості механізмів формування автономних індивідуальних освітніх траєкторій професійного розвитку.

Аргументація автора дослідження, представлена у нормативному аналізі даної проблеми, ступені розробленості цього питання у сучасній науці, аналізі стану сформованості навчальної автономії у здобувачів вищої освіти в процесі фахової підготовки дозволяє стверджувати, що дослідження О.А. Чехратової є своєчасним, актуальним і перспективним для теорії і практики вищої освіти.

Важливо відзначити, що доцільність вибору теми роботи підтверджує і той факт, що вона відповідає тематичному плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу Харківського

національного економічного університету імені С. Кузнеця «Управління формуванням професійних компетентностей майбутніх фахівців в умовах інформаційного полікультурного освітнього простору» (номер державної реєстрації № 0120U104231); тема дисертаційного дослідження пов'язана з держбюджетною науково-дослідною роботою ХНЕУ імені С. Кузнеця за темою «Розробка методичного та модельно-інформаційного забезпечення побудови університету інноваційного типу на засадах якості освіти та протидії корупції» (номер державної реєстрації № 0120U102152).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертаційній роботі

Науковий апарат дослідження відповідає вимогам до робіт, поданих на здобуття наукового ступеня доктора філософії, і спрямований на розв'язання поставлених завдань. О.А. Чехратова чітко визначила мету, об'єкт, предмет, завдання дослідження, що стало підґрунтям успішного наукового пошуку й якісно вплинуло на одержані результати. Положення про наукову новизну, теоретичну і практичну значущість дослідження підкріплені змістом роботи; публікації автора повністю відображають зміст дисертаційного дослідження.

Обґрунтованість результатів дослідження підтверджується застосуванням достатнього комплексу методів (теоретичних, емпіричних, методів математичної статистики), перелік яких докладно представлено у вступній частині роботи, а також під час характеристики етапів експериментальної роботи.

У цілому дисертаційне дослідження відрізняє глибина проникнення в проблему роботи, ґрунтовність науково-теоретичного фундаменту, широке коло вивченої літератури з проблеми, коректне цитування авторів, результативний діагностичний пошук, загальний високий рівень дослідно-експериментальної роботи. Достатньо широкою є експериментальна база дослідження.

Дослідження відзначається вмінням дисертантки підтвердити свої наукові міркування ілюстративним матеріалом, наведенням таблиць, схем, рисунків. Це переконує у виваженості, послідовності, конструктивності підходів до експериментальної наукової роботи.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується також апробацією результатів дослідження. Дисертантка представила основні положення своєї дисертації на наукових і науково-практичних конференціях різних рівнів (міжнародних, всеукраїнських), інших науково-практичних заходах.

3. Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертаційного дослідження

У дисертаційному дослідженні О.А. *Чехратової* вперше у вітчизняній педагогічній науці теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено модель формування навчальної автономії майбутніх учителів іноземних мов у фаховій підготовці і технологію організації навчання на її основі.

Виділимо найбільш значущі результати дисертаційного дослідження. Науковий інтерес становлять висвітлені у першому розділі дисертації теоретичні підходи до визначення сутності поняття «навчальна автономія».

Можемо повністю погодитись із трактуванням здобувачкою навчальної автономії як базової потреби людини; як здатність до критичного мислення і як фундамент до впровадження принципів безперервного навчання.

Навчальну автономію майбутнього вчителя іноземних мов конкретизовано як володіння комплексом різних форм, методів і інструментів, які, в залежності від освітніх потреб здобувача вищої освіти, в процесі формування іншомовної комунікативної компетентності дозволяють визначати мету, здійснювати освітню діяльність, контролювати, аналізувати і корегувати її, беручи відповідальність за власне навчання і проєктуючи сформовані навички на майбутню професійну діяльність.

Процес формування навчальної автономії майбутніх учителів іноземних мов розглядається як спеціально організована, поетапна, цілеспрямована діяльність суб'єктів освітнього процесу з метою оволодіння комплексом форм, методів і інструментів для вирішення власних освітніх потреб, формування професійної компетентності в умовах студентоцентрованого навчання для подальшої успішної педагогічної діяльності.

Авторка розкриває структуру навчальної автономії, а саме виокремлює такі компоненти навчальної автономії: психологічний, методологічний та комунікативний. Здобувачка характеризує рівні сформованості навчальної автономії.

О.А. Чехратова докладно розкриває сучасний стан сформованості навчальної автономії у здобувачів вищої освіти.

На позитивну оцінку заслуговує здійснене дисертанткою у другому розділі обґрунтування педагогічних умов формування навчальної автономії майбутніх учителів іноземних мов у процесі фахової підготовки, а саме: створення сприятливого освітнього середовища, у якому особлива увага приділяється підвищенню внутрішньої мотивації студентів до навчання; підвищення рівня відповідальності й значущості ролі студента на занятті за рахунок перерозподілу ролей викладача та студентів в освітньому процесі, обирання індивідуальної освітньої траєкторії, упровадження системи самооцінювання, розвитку дослідницьких умінь і навичок студентів і використання інтерактивних технологій на занятті; відображення компонентів навчальної автономії в змісті освіти шляхом послідовного впровадження певних завдань у ході вивчення навчальних дисциплін.

Чехратова О. А. розробила модель та технологію формування навчальної автономії майбутніх учителів іноземних мов у процесі фахової підготовки.

У науковій роботі визначено основні структурні компоненти моделі: цільовий, концептуально-діагностичний, змістовий, процесуальний, діагностично-результативний, які взаємопов'язані між собою.

Проведена експертиза дисертації свідчить, що здобувачці не тільки вдалося оптимально гіпотетично визначити стратегію наукового пошуку (ключові ідеї, принципи, етапи його організації), а й забезпечити їхню повну реалізацію, експериментальну перевірку. Реалізація експериментальної методики здійснювалася трьома етапами: підготовчим, основним, заключним.

Комплексний підхід до розв'язання поставлених у дослідженні завдань, репрезентативність вибірки, поєднання кількісного і якісного аналізу емпіричних досліджень і результатів, застосування методів математичної статистики для перевірки ефективності моделі формування навчальної автономії майбутніх учителів іноземних мов у процесі фахової підготовки забезпечили достовірність отриманих у дисертаційному дослідженні результатів.

4. Значущість отриманих результатів для науки і практичного використання

Аналіз змісту дисертації дає підстави стверджувати про оригінальність, завершеність, самостійність, наукову та практичну значущість рецензованого дослідження.

Теоретична цінність розробок дисертантки полягає у тому, що розроблена модель та технологія управління процесом формування навчальної автономії майбутніх учителів іноземних мов у процесі фахової підготовки.

Суттєвим здобутком автора вважаємо розроблену та впроваджену в освітній процес Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця технології формування навчальної автономії майбутніх учителів іноземних мов у фаховій підготовці; укладено методичні рекомендації до практичних занять для студентів спеціальностей 014 «Середня освіта (Мова і література (англійська))» і 035 «Філологія» першого (бакалаврського) рівня з навчальної дисципліни «Практика англійського усного та писемного мовлення».

Теоретичні напрацювання та розроблені методичні рекомендації можуть бути використаними під час в організації освітнього процесу у закладах вищої освіти України.

5. Рекомендації стосовно використання результатів і висновків дисертації

Теоретичні положення та практичні напрацювання, викладені в дисертації, можуть бути використані як викладачами педагогічних закладів вищої освіти під час організації освітнього процесу для підготовки майбутніх учителів іноземних мов, так і при вивченні іноземної мови здобувачами вищої освіти інших напрямів підготовки.

6. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях

До позитивних ознак дисертаційного дослідження можна віднести і апробацію основних положень дисертації у доповідях на міжнародних та українських науково-практичних конференціях, а також 21 публікації (з яких 15 – одноосібних), із них: 5 – статей у вітчизняних фахових наукових виданнях, 1 – стаття в періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку Європейського Союзу (Республіка Польща), 1 – у іншому науковому виданні, 14 – тез доповідей та матеріалів наукових конференцій.

7. Відповідність структури та змісту дисертації вимогам щодо докторських дисертацій

Структура дисертації чітко і логічно побудована. Вона складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг становить 332 сторінки.

Загальний обсяг дисертації становить 169 сторінок. Список використаних джерел містить 290 найменувань, в роботі є 11 додатків. Структура дисертації та обсяг основного тексту відповідають чинним вимогам до дисертаційних робіт даного кваліфікаційного рівня.

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту й оформлення дисертаційної роботи

Позитивно оцінюючи дисертацію, висловим міркування, що вимагають окремих уточнень і пояснення.

1. У своїй роботі дисертантка об'єктом дослідження визначає процес фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов у закладі вищої освіти. Проте для визначення готовності студентів до переходу до навчальної автономії авторка проводить анкетування серед студентів Харківського механічного технікуму імені О.О. Морозова, Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Вважаємо, що в такому анкетуванні доцільно було задіяти більше здобувачів вищої освіти саме педагогічних університетів, адже О.А. Чехратова представила широку апробацію результатів своїх наукових пошуків.
2. Важливою складовою дисертаційного дослідження є теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування навчальної автономії майбутніх учителів у процесі фахової підготовки. На наш погляд, виокремлені педагогічні умови формування навчальної автономії майбутніх учителів у процесі фахової підготовки доцільно представити в схематичному зображенні моделі формування навчальної автономії майбутніх учителів у процесі фахової підготовки.
3. Одним із завдань дослідження є розробка технології формування навчальної автономії майбутніх учителів іноземних мов у фаховій підготовці. В параграфі, присвяченому висвітленню цього завдання, автор наголошує: «Модель формування навчальної автономії майбутніх учителів іноземних мов у фаховій підготовці впроваджено за допомогою технології моніторингу» (стор. 130). Проте в параграфі, присвяченому теоретичному обґрунтуванню педагогічних умов формування навчальної автономії майбутніх учителів іноземних мов у фаховій підготовці, в додатках представлено прикладний контент інших дидактичних технологій. Вважаємо, що поданий матеріал

недостатньо розкриває зміст параграфу «Технологія формування навчальної автономії майбутніх учителів іноземних мов у фаховій підготовці».

4. О.А. Чехратова характеризує рівні сформованості навчальної автономії майбутніх учителів іноземних мов у процесі фахової підготовки у параграфі «Технологія формування навчальної автономії майбутніх учителів іноземних мов у фаховій підготовці» (стор.143). Вважаємо, що цей матеріал доцільно представити в параграфі, присвяченому характеристиці моделі формування навчальної автономії майбутніх учителів іноземних мов в процесі фахової підготовки, оскільки рівні досліджуваного феномена є складовою діагностично-результативного блоку моделі.
5. На наш погляд, доцільно було збільшити тривалість експериментального навчання. У дисертації вказано, що формувальний експеримент тривав 11,5 кредитів; 345 годин у процесі викладання навчальної дисципліни «Практика англійського усного і писемного мовлення» Доцільно прослідкувати, на наш погляд, динаміку сформованості навчальної автономії майбутніх учителів іноземних мов і на старших курсах також після вивчення професійно орієнтованих дисциплін та проходження практики.
6. Наукова робота суттєво б збагатилася, якби О.А. Чехратова в контексті дослідження приділила увагу написанню курсових робіт, дипломної роботи, що мають важливе значення у розвитку дослідницької компетентності майбутніх учителів іноземної мови, їх здатності до наукового пошуку. На наш погляд, доцільно було також приділити увагу вивченню можливостей неформальної освіти у формуванні навчальної автономії майбутніх учителів іноземних мов як перспективного і сучасного напрямку освіти.

9. Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам

Результати аналізу дисертації, анотацій українською та англійською мовами, опублікованих праць дають підстави висновку про те, що дисертаційна робота *Чехратової Олени Андріївни* «Формування навчальної автономії майбутніх учителів іноземних мов у фаховій підготовці» є завершеним, самостійним науковим дослідженням, що слугує вагомим внеском у розвиток актуального напрямку вітчизняної педагогічної науки і практики.

З огляду на актуальність теми, наукову новизну отриманих результатів та їхнє практичне значення робимо висновок, що дисертаційне дослідження «Формування навчальної автономії майбутніх учителів іноземних мов у фаховій підготовці» відповідає вимогам (Наказ МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Тимчасового порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167). Автор дослідження *Чехратова Олена Андріївна* заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 – освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки,
професійної освіти та управління
освітніми закладами

Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

 Волошина О.В.

